

ЦРНОГОРАЦ

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 46.

На Цетињу у Суботу 9. Децембра (31. Просинца) 1872.

ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. н. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. н.; четврт ф. 1. 75. н. За све друге земље год. ф. 8; по г. ф. 4; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 пољчића. Доноси, предплата и све парубане шиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Примиче се крају и друга година „Црногорцу“. За то позивамо наше старе г.г. претплатнике, да изволе на вријеме претплату поновити, а пове, да се што прије пријаве. Ваља нам на вријеме знати, колико ћемо листова штампати. Осим тога ваља нам пречистити досадање рачуне. За то молимо и ону господу, која нам што дугују, да нам се час прије одуже. Цијена је листу досадања.

За Црну Гору и Аустро-Угарску
на годину ф. 6.
на по год. ф. 3.
на четврт г. ф. 1. 50.
За Србију на годину . . . ф. 7.
на по год. . . . ф. 3. 50.
За Русију и Румунију на год. ф. 8.
на по год. ф. 4.
За Америку и др. земље. . . ф. 9.

Молимо, да се посад претплата шиље једино администрацији „Црногорца“, јер смо администрацију листа предали парочитоме вјешитоме човјеку. Због тога и можемо свакога увјерити, да ће од сад лист свакоме најуредније долазити. Само дописи и други прилози нека се шиљу уредништву „Црногорца“.

Са више страна изјављује нам се жеља, да „Црногорца“ бар два пута на недељу издајемо. До сада нијесмо се могли из више узрова одазвати тој жељи, која је уједно и наша. Но сада, како је наш поштански уговор већ на дневном реду у уг. сабору, те има изгледа, да ће брзо почети и црногорска пошта радити, то ћемо онда бити у стању и тој жељи одговорити. Једино ће онда то зависити од народа, да нам се одзове толико, колико ће бити потребно ради већих трошкова. У наше пријатеље и познате родољубе уздамо се, да ће настати око тога.

Уред. „Црногорца“.

Цетиње, 6. Децембра 1872.

НОВА МАЂАРСКА ВЛАДА.

У прошлом броју на овоме мјесту ми смо разјаснили пад Лоњајев и казали смо, да је Слави постао предсједник министарства. Можда и преко очекивања овај нови министар дао је већ доста повода, да се о његовој будућој влади може са њском извјешношћу говорити.

Разложивши у потоњем чланку да је пад Лоњајев био неизбежна последица правца његове владе, ми смо у исто вријеме наговјестили, да ће иста судба морати постићи и Славија, ако пође трагом Лоњајеве, да ће тијем путем угарски државници довести не само себе брзој пропасти, него и саму Угарску за извјесно вријеме. И као пријатељи Угарске, али слободне и правичне, и према својим и према сусједним народима, ми смо желели да Славијева влада удари другвјем спасоноснијем путем. Јер напошљедку дух, којијем је Лоњајјева влада дисала само је Угарској могао, управо морао опасан бити. Мађари би њиме дошли у све опаснији положај, које би се напошљедку њиховом пропању сиршио. Пемађарске народности пак, нарочито Срби и Румуни трпели би истина, као што су и трпели, доста муке, али најзад, у часу потоњем Угарске, они неби дјелили судбину усамљенијех Мађара, јер имају и једни и други своје браће слободне и самосталне, те би прихватили њихову јузу.

Разборити људи за то су и очекивали од

нове мађарске владе, да ће увидити право ствар и да ће се оканити неприличне и само Мађарима шкољиве надутости и тежње за самовлашћу. То су у толико више смјели очекивати, што је данас посве доказано и чисто, да је Лоњај пао једино због тога, што је у угарској држави починио такав дармар, да се већ доста није знало, што по кажу, ни ко пије ни ко плаћа. Нека они листови, који су за Лоњајјевијем јаслама зобали, говоре што хоће, нека и сад још уздижу његове врлине и нека говоре, да је Лоњај и против воље цареве и своје странке дао оставку, данас је ипак свакоме јасно, да је он баш против своје воље збачен силом опаснога стања државног, које је он створио и увиђавношћу, да се више ни часа не смје оставити управа државна у његовијем рукама.

Досадање понашање Славијево као да показује, да је било оправдано очекивање обртваљиве политике. Ми то судимо по овим најновијим појавима.

Познато је до чега је Лоњај довео ревизију хрватске нагодбе. По органима његовијем, који су били на хрватски предлог подигли дивљу вику, судећи, могло се већ мислити да од поравнања нема ништа. Лоњај међутијем паде и ствар остаде у томе врло безнадежном стању. Мислило се дакле не без узрока, да ће избрани краљевински одбор тешико моћи у брзо свој започети посао наставити. Но Слави као да је врло добро мислио, да се велика раздрженост и с једне и с друге стране неће ни мало моћи утишати одлагањем ствари, него баш напротив да ће се духови умирити, ако се питање ревизије нагодбе што прије ријеша, и тако је по пештавскијем вјестима краљевински угарски одбор већ започео свој посао. Овај корак Славијева наћи ће без сумње код свакога одобрење. Друга је ствар, како ће га он извести.

Друга је појава, која Славија истиче у њену свијетлост, оставка кр. комесара барона Мајтењија. Познато је цијеломе свијету, каква чуда и покорје чињаше тај Мађарски племић. Он се са својим насиљем није већ стидио ни једнога наше турског. Митхат пашу као валију бугарског он је без сумње узео себи за узор. А то му је поред својих способности на томе пољу у толико лакше било што му је Лоњаји дао неограничену власт, да сломије снагу српског народа у Угарској. Сада нека плаче над својим лаворима и над својом кратковидношћу, што није знао, да мора прије глава пући, него стјепа, о коју с њом удара. Најповије вјести кажују, да је Мајтењије доста дао оставку на комесарству. А да се баш и неби то обистинило, толико је доста извјесно, да је Славија позвао у Пешту, и да је он већ тамо отишао. Ако га Слави не рјеша дужности, које се недостојан показао, оно ће му без сумње ограничити власт коју му је Лоњај дао. Но ако је Слави доста тако увиђаван државник, као што га хвале, што ми радо вјерујемо, онда ће он без сумње не само збацити Мајтењија, него ће укинути и само комесарство над српскијем народом, којем ни онако ј није било никаква пута ни мјеста. Судећи, по једном изродском српском листу, што излази у Новом Саду, којијем се Мајтењијем славило, држимо да ће се то очекивање испушити,

ако већ није, јер је тај лист сада за чудо увикао рокове.

Напошљетку и сами догађај са архимандритом Пелагијем употребио је Слави на своју корист. Познато је, да је Лоњај наредио, да се Пелагиј, као политички бјегунац, ухвати и преда турској влади у Босни. Његове вјерне слуге извршише му налог и Пелагиј је био већ под стражом близу турске границе допрећен. Милетић је одмах преставио Славију, да ће на Угарску велика срамота пасти ако она турској влади преда једнога политичног бјегунца. И Слави је доста одмах дао брзојавити у Брод на самој граници, да се Пелагиј не предаје Турцима у руке, те тијем поправи и ту Лоњајјевију погрешку и покаже да је разборат државник. Мађарски један лист хвали сада Милетића, да се учинио заслужним за Угарску, што је Угарску сачувао од срамоте пред свијетом јер ту стоји посредни не Пелагијева личност, него политични бјегунац, који у свакој слободној држави има заштите.

Ово су од прилике појаве, које дају разлога мислити, да ће Слави ударити путем правичне, са свијем противнијем Лоњајеву. Истина оне су још мале, али ми намјерно нећемо да их прећутимо, да би тијем уједно показали, колико лажу они, који су нас оптуживали „мржњом против угарске државе“. Ми ћемо се радовати ако се не преваримо у очекивању нашем. У томе случају пак, којем се ми не надамо, не устручавамо се онет казати да ће најгоре за Мађаре бити, и да ће онда они сами бити узрок своје несреће. Лоњаји је свакоме нашљедвику своје за вавда довољно показао, шта се може учинити насилном, неправичном политиком према народностима у држави и народима у сусјеству. И за то не из љубави према Србима и осталијем народностима у Угарској, него из увиђавности, да је сваки друго пут опасан за државу, ми се надамо да ће Славијево министарство бити увиђавно, правично, слободоумно и да ће се политике Лоњајеве чувати као живе ватре.

ПИСМА ИЗ УГАРСКЕ.

(Од једног Србина.)

III.

Видели смо намјере Мађара у спољној и унутарњој политици њиховој, те знамо куд нишане и шта смјерају. Сад ћемо погледати и на њихову приједност као људи, и на данашње њихове стање. Но само не треба узети, да ми говоримо напред и даје овако о Мађарима, разумјесмо ту цијелу масу народа. Не, ми ту подраумјевамо онај дио, који властитом иницијативом створише и подупиру оваку политику, какву сад Мађари тјерају. Према томе, гђе неби изриком споменули масу, увјек ваља ове разумјети.

А сад да пређемо на оцјену њихове приједности као политичара и људи.

Сва дјела цијене се по њиховој суштини према одношају исте на истина, како смо је ми кадри сазнати. Људе пак цијенимо по душевним особинама и карактерним знацима према оним својствима, које су у опште признате као људске врлине. То су основне мјере, којијем се мјери при оцјењивању и пресуђивању вриједности људи и њихових дјела. Дјела пак људска, важе у очима пажљивог посматрача за зрцало (огледало) душевних особина онога, од кога произлазе. С

тога ћемо ми пајрије узети да оцјенимо вриједност Мађара као људи, пак онда као политичара.

Кад хоћемо да цијенимо појединца човјека, ми га пајрије морамо познати, и за то је потребно, да му сазнамо прошлост. То је исто нужно и кад хоћемо да процјенимо читаву гомилу људи, па дакле и народ. Живот пак, прошлост једнога народа, сазнајемо из његове повјеснице.

Више или мање повјеснице свију народа једнаке су, јер се у њима не огледају само особине духа народнога, него уједно и доба, и пошто је вријеме неодвисно од људског живота и рада, те се креће и утиче на ово по својјем одређенијем законима, то се оно у повјесници свакога народа огледа подједнако, и тај утицај доба чини, те повјеснице разнијех народа, са разнијем особинама, у извјесним ступњима њиховога вијека, изгледају сличније него што у самој ствари јесу. Тако на прилику, кад би подјелили доба на разне историјне периоде, према постанку новијех идеја и борби њиховој са стројем било то на филозофском, религиозном или на ком другом културном пољу, видели би, да је ефекат такве борбе свуд једнако сличан, али резултати ова свршетка борбе нису свуда са свијем исти, као што ни доба трајања његова није свуд једнако. Оно прво, производ је самог доба и општег стања дотичног народа, ово друго пак, заслуга је особина дотичног народа. По особинама и услед правца образовања, васпитања, народ изопштрава и развија своје карактерне црте, и то чини унутарњу разлику у народима.

Да видимо Мађаре, колико их је могућно кратким прегледом разгледати.

Дошав као ратоборна гомила освојача из Азије у Јевропу, према опоме добу и општем стању у Јевропи, било је природно, да су основали феудалну заједницу, пошто им се допало, да се ту стане. Феудална основа касније државе њихове поникла је опет природно из самог њиховог положаја, јер заузев пасивно туђе земље, морали су непрестано бити спремни да исте и одрже, што су опет могли само оружјем чинити. Феудализму пак и лежи корен у ратовању, гдје је лична храброст и одликовање била изазивана и награђивана материјалним добитком. Тијем начином поникла је каснија аристократија у свију Мађара, као и у друглијех народа, која је владала народом. Истина да је аристократија у свију народа скоро једнака, пошто су им свуда једнаки интереси, али се ипак ни на једној не налази изражено тако јако једно својство, као на мађарској, а то је: вјероломство, издаја.

Узмите повјестницу којег хоћете народа, у свакој ће те наћи ту црту на аристократији, али ни на којој тако јако изражену као на овој мађарској. Може се рећи, да је готово цела аристократија мађарска плод издаје, да им властичке племства сваке породице покривају така срамна дјела. Повјестница мађарска не може се, тако рећи, корака макнути, а да не припоједи: како је овај издао онога своје господару, како је онај опет издао другога, општем непријатељу, а за тијем следи набрајање награда — племством. Конспирације, завјере међу собом против својих народних и наметнутих краљева и издаје, то је њихова историја. За то су нали под туђи јарам, и за то ни један покушај испод тога да се ослободе, није могао имати успјеха. И Ракоција, Бетлен и Почкаји и други морали су горко платити ту подлу црту карактера њиховога. Врлине је узалуд тражити у томе сталезу, па и онђе не, гдје Мађари мисле да је има. И сами покушаји, да се Мађари извију из гвозденијех канци Беча, нису истицали из родољубља или љубави за слободом, него увјек из себичнијех интереса појединијех аристократија, које данас Мађари славе, као родољубе.

Можемо слободно рећи, да је карактерна црта Мађара себичност и охолост, и то себичност и онда, кад се чини, да ни мало није себичан, јер у том је случају или прикрио себичност, или је жртвовао охолост. Ова посљедња црта излази на виђело, кад год се осјети у добру, ма то и пролазно било. Она прва пак тако је јака, да је у приликама кадра увјек створити лукавство и издају. И једно и друго ми смо искусили у више прилика; охолост њихову триј овдашњи дио народа српскога и данас, а о вјероломству или невјерству кинти цијела историја њихова и Аустрије. Колико су пак те црте развијене у њиховом карактеру, види се и онда, што их је наш народ у опом кратком времену, док су Мађари држали Биоград, могао спазити. Народна пјесма о Кајници војводи, о Сибилјани Јавку и Селузи, свједочи, какве је

црте наш народ на Мађарима примјетио. Кајницу бије Мађар из пријеваре, Јанко не вјерује ничему, но бије свога рођеног нећака, дијете Себулу, ма да му овај у корист ради.

Каква ли је ту разлика у карактеру између Мађара и Срба!

Не би било тешко, а занимљиво би било, наређати неколико података за доказ, из новијег доба, да се види каква је аристократија мађарска и данас, и то она, која се сад вгтла по Ђесарском двору ка пајријврженија слуга, дочим пре шест година само, писашу писма у којима за цијел свога живота истицаху пропаст хабсбуркој династији, и склапаху завјере и побуне у томе правцу. Но нека то остане за други пут и другу прилику, и без тога је истина, што о њој рекосмо.

Наравно је, да тако велика аристократија као што је мађарска, а у тако малом народу као што је мађарски, није могло проћи, а да се особине аристократски кругова не вренесу и у народ, и да даду правац народном васпитању. Аристократија је имала сретстава, да угађа својим тјелеснијем угодностима, што је поглавито и чинила, а пошљедица је тога, високи ступњ развратности, који се опажа на животу и обичајима Мађара. Отуда грдно пијанчење, отуда охолост и расипање да се ова већма истакне на виђело, и отуда тако богата синонимика у њиховом језику у партији похвале и погрде.

Осим јунаштва и то без племенитости, дакле више њене несвесне куражи, пије могуће у карактеру Мађара ни једну црту наћи, која би им код други народа могла прибавити поштовања и уважања. Као људи, они немају оне племенитости у осјећајима, оне искрености у предусретању и раду, оне трезвености у пресуђивању себе и појава око себе, оне питомости која човјека чини узвишенијим, немају љубави раду, нити су развили у себи оне особине, које условљавају одношаје културни људи и народа, као што се то налази на другим народима. Вриједност Мађара као људи дакле, није велика, и кад би се као каква роба земислила, ми би рекли, да би била једна од најјефтинија у Јевропи.

Врлине, које красе племенити народ један, немају, како смо видели. Уз карактеристику коју смо напред изложили, ваља још додати, да су Мађари и несвесни како у својим намјерама у опште, тако и у избору сретстава којим се служе, кад што хоће да постигну. И ово се огледа кроз цијелу њихову повјестницу све до данас и захвата не само аристократију него више горњијех слојева њиховог народа. Оно што ми зовемо масом народа, језгром, оно је ушљед утицаја аристократије с једне, католичке поповштине која је у свези са аристократијом с друге стране, сузбијено по значају за јавни живот, па цифру која врло мало значи. На интелегенцији пак Мађарској, опажају се све оне мане које смо видели на њиховој аристократији, и човјека мора туга обузети, кад на пр. у цијелом мађарском сабору, тох огледалу њихова народа, није кадар можда ни десеторицу наћи, који би као карактери мало вриједили. Све је то ушљед себичности огрезло у пороку, и спољни израз тога, огледа се у особљу, које данас управља судбином Угарске.

Гдје нема чисти карактера, или гдје су они ријетки као бијеле врбане, и гдје нема, ушљед развијених многостручнијех мана у особинама, озбиљна стална духа, ни навике озбиљноме раду, ту наравно, да не може бити ни у дјелима која отуда излазе, оне вриједности, која се тражи у онијем дјелима, која су намјењена да будућност народа пресуђују. Ако ћемо пресуђивати вриједност самвијех дјела јавнијех, која од Мађара излазе, ми ћемо одмах спазити да нису ни близу овака, каква су слична дјела у другијех народа, и ако ћемо и њих саме по тијем дјелима судити, опет ћемо виђети, да им је вриједност никаква. Ма како пресуђивали, не може пресуда бити ласкава по Мађаре, ван ако неби хтјели истану говорити.

Пресуђујући јавна дјела њихова у државноме животу, доћи ћемо догае, да их пресудимо као политичаре, и ту ћемо виђети, да су лоши до зла Бога. Ни једна политичка мјера њихова није у стању указати да излази из каквог здравог начела, а све оснивају на изврнутом, погрјешном схватању ствари, ради које дотичне мјере чине. То истиче сједне стране из немара за озбиљнијем радом, из љубави к комотном животу, беспосљавчењу, с друге пак из сопственог карактера њиховог. Имајући увјек нечисте намјере, свјест им је тако мучна разви машта и страши-

да, да ни чему не вјерују до злу, јер осјећају да га заслужују, и отуда је јасно, да и у најневинијој ствари привиђају опасности, а најбезобразнију лаж прихватају као истину, само ако се њоме другом којем народу подмеће ма каква зла воља или намјера, ма то иначе сав свијет видио, да је измишљена лаж. С тога је данас овако узрујано стање у Угарској, и не би било истина, кад би ко год рекао, да већ није почело ницати сјеме, које се може услед зрака њихове политике развити у народну мржњу. Они су то сјеме бацили у земљу својом несрећном политиком и њоме га и даље његују. Они судећи све по себи, не могу да схвате и разумију, како један народ, који је угњетен, да одмах не наступи на земљиште конспирације, као што су они вавјек у таквијем приликама чинили. С тога прогонају овдашње Српство они; знајући да нас угњетавају, мисле: ми смо вавјек у таквим невољама склапали завјере и дизали буне, не може дакле бити, да Срби не склапају завјере; прогонај их на се завјера мора открити! Неће пак или не могу никако да увиде разлику у карактеру њиховога и нашега народа, и да спазе, да их неколицина подлијех шпекуланата вуче за нос, измишљајући и потказујући им такве ствари, јер се за њих може од Мађара добити грдан новац. За то у Угарској цвјета данас корупција и шпијонство!

Сва њихова дјела у јавном животу државном, носе у себи печат страстности, и на први поглед указују се већ као производ тренутног расположења и за тренутну потребу. Нема ту ни спомена, о добро промишљеном правцу за дуго трајање онога што стварају, баш као да слуте, да им неће ни требати ништа за дуго. Данас у Угарској нећете наћи међу Мађарима ни трага од свега онога што им је стекло симпатије код осталог свијета иза год. 1848. Слобода је претрпана њиховом себичношћу, демократија је утопула у политици централизма и Мађари су показали, да немају вриједности никакве ни као људи ни као политичари. Они живе од данас до сутра.

ДОПИСИ.

Из БОКЕ КОТОРСКЕ, 4. Декембра. — Чист је рачун учинио, да сви годишњи Бокељски приходи, једва могу Бокељски народ три мјесеца издржати. Деветомјесечну оскудицу своју Бокељ мора из туђе земље подмирити, а то по цијелом свијету бродарећи и служећи туђе господаре у далеким земљама. Нема ни мора ни сува, ће по цијелом земном кругу, нога Бокељца не доприје. У вјечитом његовом тумарању, многе нечиста поднебија подаве а многе таласи морски прогутају, и што се од таквог грозног борења спасе и утече, данашњи Бокељски народ сачињава; и са оних новцем што с таквим мукама из туђе земље у своју донесу, издржавају своју породицу, бамирују мјестне потребе, државни данак плаћају и остују трговину, воде. Од туда је оно што се Бокељски народ сваке године умаљава.

Но докле изображени свијет не поче с парљачама пловити, опет Бокељски народ са својим поморцима доста прилично и живјаше, али од како наступи парно пловљене, од тада поче Бока очигледно назадити, и већ је на најнижем степену сиромаштва сашла; а то јој је још црње посљедице павукло, што се ни један богаташ Бокез из свијета у своју отачбину више не враћа са стеченим новцима, неимајући их у што употребити бојећи се и сам сиромаштва, у сиромашкој земљи живјећи. Са овим се још већма умаљава Бокељски народ.

Па кад се с овакоом чемерном и очајаном стању још и то придода, да Бокељски народ у својој земљи досле никакве школе имао није с којом би се могао помоћи, не би за чудо било да је хајдуком и јавним грабљивцем постао, како што се по другим стравама свијета поред веће просвјете и мање невоље догађа, ал па против Бокељ, најпростији поред све те своје невоље, част своју неће ни с чим неваљалим да окаља; она му је претежнија и од самог живота; и зато је и на мору и на суку, ће се тиче характера и части, неустрашими јунак.

Колико па овај до крајње невоље сипавши частни народ, толико па његово благо поднебије и најљешне у Адријатичком мору присташиште и из вида човјечности требало би се обазрети и с којегод стране помоћи му потражити. Но ето најзгодније прилике: Гвоздени пут, вог Турска, кроз балкански полуостров журно прокопава, мисли ће па брзо и своју пругу до

Скадра, по коме ће се богати Румелински производи к мору препослати; а Скадру је најближе сигурно Которско пристаниште. Од Скадра до Котора просјећи кратку једну пругу звозног пута, ето ти среће за Котор и све Бокеље; а у исто вријеме и за Црну Гору, јер би и она тада лако могла своје главне производе преко блата у Скадру преносити, и из туђе земље истим путем, своје потребе набављати. У томе је срећа и будућност Бокељска, и то је најбоље средство с којим би се невољно Бокељско стање поправити могло, и које би емиграцију и умањивање Бокеља зауставити кадро било, што би и за државу корисно било.

Бока изобилује са рудом гвозденом а особито са угљевјем најбоље врсте, и то баш онуда куда би пруга гвозденог пута повучена била, ту би народ Бокељски имао доста и радити и добивати. Албанија и Црна Гора изобилује са најбољим дрвљем за грађење бродова а Бокељско је пристаниште зато најудесније, ето ти рада и користи и по мору и по сушу. Што Боки потребује то би лакше и цјене добивала из сусједних земаља, а што нешто благо поднебије доцништа иввити као: маслине, лимуне, наранче, шипке и остало, то би се у већем количеству иввило јер би им и продаја боља била. Тада би се и богати Бокељски синови из гуњих земаља, са својим повцима у своју отачину повраћали, имајући их у што употребити. Тада би у овај помјешај и уништења данашња Бокешка трговина процвјетала, и народ би се ставно штогод и сувите на днонаце у друштва радити, по примјеру других просвјештених народа.

За ово би имао сав Бокешки народ милостивом цару вапај свој подићи, а највећа народни посланици Бокешки у царевинском ејењу, морали би врлуе заузети се и то на вријеме док није Бока, овај најпитомији Аустријски предјса и најљешше пристаниште Аустријско у Адријатичком мору нуст остао, што би државна и штета и срамота била, а толики и неопростими грјех на народне посланике који су од народа, за промицање благостања њиховог и послани и плаћени.

(Наш г. дописник изнио је овдје врло важну ствар браћи на размисљање. Јели и у којем је његов предлог остварљив не ћемо пресуђивати. Но да је бокешки народ доста осромашно и да свакијем даном све већа пропада, то је очевидно. И ту треба што прије и што озбиљније тражити помоћи. Ми држимо да је та помоћ у самојем народу бокешком и у земљи у којој он живи. Народу ваља само дати средства и вачина, да је употреби на побољшање свога материјалног стања. Кад је био говор о бокешком збору, ми смо увијек држали, да ће његов главни задатак баш то бити. Сада нам се чини, да је он промашно своју цијелу. Ипак остаје родољубима времена и маха, да о томе размисљају. Дописник спомиње добре изворе у овоме допису. Има их још и других. О томе треба браћа Бокељи да се најозбиљније разговоре и споразуму. На основу томе учињена претставка неће моћи, неће смјети бити презрена ни од владе ни од цара, јер би се иначе то звало хтјети упропастити једну од најљешшјих земаља у држави. Треба једнако кучати на врата, па ће се један пут или отворити или разбити. У.)

У ЗАДРУ, 23. Новембра. — Четрнајестом сједницом 19 Нов. наш је сабор завршио свој рад. Првијех сједница мањина није присуствовала, али после да право не изгуби повратила се и мучке би увлачила се и извлачила без да учествује у дјеловање. Такијем поступком још већа повизала и добила укор од своје браће из Беча. Сада ако погледамо на саборски рад видићемо да је доста љепијех основа и питања претресано и одобрено. Нагодбени су дови, који ће се при свакој објини установити, поднуво одговарају потреби и обичају нашега народа. Распре и партице које за собом вуку велике незгоде и трошкове, моћи ће поштени људи расправити и нагодити да ником небуде криво, моћи ће се стати колико толико на пут покварености која почима отимати мах у њеким нашим крајевима. Нијесу мање важности ни законске основе о уређењу путова, шума и волак, о побољшању стања нашијех учитеља, који су најпрва чињеница нашега напретка. О овим и осталим основама и предлозима влади, требало би да на дуље коју прозорим, али како пао нијесу навикли на никакво добро с чега је моје повјерење, и баш да право речем и свачије, слабо и нестално, то ћу ја тек ушпити

кад видим да су у дјело приведена а не да остају за увјек само црно на бјелу. И за народни се језик нешто учинило и то тим што ће се неки предмети у реалкама сриски предавати. Љубић и Монти предлагали су и по правди тражили да се барем у реалкама, кад им није дано о гимназијама ништа рјешавати, наш језик уведе сасвим, него су им предлози одбијени били. У овоме и још њекијем питањима већина је одвећ умјерена и повизна била. Ако је баш нужно у Бечу шеврдати могла би се овђе одрјешити и праведна рјеч рећи. Кад сам о језику спомениу да су неки упити учињени на владу о овоме питању између којијех заслужује спомена онај др. Монтија због крјепости и одрјешитости своје, у коме он спомиње и многе јаде учињене од аустријске владе. Барем његови избиратељи могу се рјешити да им се заслупник није стидио истину рећи. Ево дакле кратког извјешћа о раду саборском. Још ћу само да вам јавим за унут заступника Шупука на владу: знали она за неизбројна незаконита дјела почињена од подконсула аустријскога у Лијевну, кавалијера Дембинског, и јели што одредила да престану ти переди? Срца ме се коснуше ове рјечи јер се спомену свије јада, које сам читао и чуо приповједати, да је починио Дембински срца ме се коснуше јер ми се на један мах преставише луте и безкрајне невоље рајине.... На овај унут одговорио је владин повјереник да нијесу никакве тужбе непосредно дошле, ипак обзирући се на гласове што су се просуди о преставнику аустријском у Лијевну, да ће се постарати да се то развиди, и поправи.

Ако за икога то би за владу аустријску пужно било да се обистине ова обећања јер неће баш на велику диву бити јој ако раја почне поворити: какве слуге онаји и господари! Ово мњење била би логична и ваварна посљедица присуства Дембинског у Лијевну на даље, мњење које не иде у корист политици, што је аустро-унгарска на истоку спуге.

— п. — ВИШЕ ПЕШТЕ, 24. Новембра. — Ово дана било је у Мађарској влади и повуци и потегли — што по ми велимо. Било је забуне, сплетака за посљедњи 10 дана по Пешти више, но што другде бива за читаву годину дана. Крај пак свему тај је: да гроф Лоњаји није више министар.

Било би дуго, а неби читаоце Вашег узорног листа занимало, да испричам по реду како је текла ствар министарске кризе, и да покажем све узроке, због којијех је Лоњаји пао прије, но што се ико надао. За то ћу само двије три рећи, које су најнужније, да можете заградити у труду зграду, што се зове Деакова странка, која се стога показује да је снажна и чврста да може вијековима трајати, а овамо је у самој ствари сву првоточина пробија.

Кад се подигао у саборници олуј на владу, — како сам вам јавио, — мислило се, да ће цјело министарство пасти, и та је мисао била основана, јер су министри изјавили у више пријавка да ће заједно стојати или одступити. И иза саме погрде Чернатовијеве, изјавио бјеше Лоњаји у клубу Деакове странке на писмено: да захтјева „потпуну сатисфакцију“, и да ће одступити цијело министарство, ако му се сатисфакција (задовољитина) не дадне.

Гдје се поштено ради, ту би морало тако и бити. Али у Деаковој странци као да се не клањају Богу поштења одвећ јако, него браћа стављају један другом „стунце“, неби ли се потаманила. Лоњаји не доби никакве сатисфакције, а не „потпуно“ како је тражио, но не хтједи ипак дати оставке на министарство. Кад га остали министри стадоше гонити да то учини, па не могући другчије, поднијеше своје оставке, он мјесто да се придружи њима те да и он поднесе своју оставку, отрча у Беч, и претстави краљу положај министарства у таком виду, као да се остали министри не могу дуже држати на својијем мјестима, а он пак да још има повјерења. Њеки листови овдашњи, изриком веле: да се Лоњаји том приликом није устручавао преварити краља, да би се тим начином одржао у повјерењу код њега. И то му бјеше испрва и пошло за руком, јер му краљ даде налог, да му треба склопити друго министарство. Он се врати из Беча, и пође мољакати од једног до другог члана Деакове странке, да се прими министарства под његовим предсједништвом, но нико не хтједи прогутати удицу.

Видећи остали министри да Лоњаји хоће да остане и без њих у министарству, изјаве му посље два дана, да они неће ни трнута да му да остану на министарским столицама. С

тим су они смислили њега оборити, јер му не дадоше времена да склопи друго министарство. Међу тим бјеше и краљ сишао из Беча овамо, и изјестивши се, како ствари стоје, т. ј. да Лоњаји нема никаква повјерења у Деаковој странци — а без тога неби могао данас ни један министар постојати — прими оставку Лоњајевог министарства, коју је у посљедњем часу и Лоњаји морао потписати.

Из самог акта министарске оставке, може се назрети, какве су морале бити сплетке у ту кобну игру умјешане. Лоњаји састави акт оставке али тако, да се у њему изјављује краљу: да „сви министри скупа и сваки за себе немају више повјерења у Деаковој странци, и да за то подносе оставку. Министри не хтједоше да се то каже, те Лоњаји мораде испустити то мјесто из писмене оставке. Но том је приликом већ видно, да су га сами његови другови изиграли, јер један овдашњи лист првча, како је том приликом рекао осталим министрима: „Мени се чини господо, ма се играмо оне друштвене игре, при којој сви играчи морају на једанпут устати са својих столица, па опет сјести, али у том је времену већ једна столица уклоњена, и опаж један коме одузму столицу иде у трло. Мени се чини да сам ја тај, који ће поћи у — трло.“

А тако је и било. На мјесто Лоњајево, поставио је краљ досадањег министра трговине Јосифа Славија за министра-предсједника; за друге министре потврдио је све на њиховим мјестима, који су и до сад били. За министра трговине, које је на тај начин остало празно, дошао је гроф Зичи, који је до сад био намјестник на Ријечи.

Како видите, од заједничког државња цјелог министарства не бјеше ништа. Другови изневјерине Лоњаја, ма да су изјављивали толико пута да су свијем солидарни. Међусобне сплетке, то је обилежје владајући кругова овде. Шлод ти сплетак, гдје један члан странке другом подмеће ногу, тај је: да ми сад имамо „нову владу“ из старих чланова!

С тим сам вам казао у једно и програм Славијевог кабинета. Ни у начелу ни у правци политике владине неће се измјенити ништа. Сва је разлика, како веле сами мађарски листови, у томе: да Слави неће употребити свој званични положај на то, да згрће благо себи, на штету земље, како је чинио Лоњаји. Још се вели, да је разборитији од Лоњаја, и тако се даје мислати, да ће опрезнији бити у избору сретстава, којима ће се послужити у својој политици.

Ми ћемо се стрити да видимо, колико ће бити истине и у овом посљедњем. Колико видим за сад, према Србима као да ће и Лоњајева сретства задржати, јер је задржао Мајтенгију као комесара доле, ма да је овај хтјео одступити, кад је видно, да је Лоњаји пао.

Што напријед рекох да је Деакова странка трула, то ћу можда другом приликом опширније доказати. За сад само велим: да је доказ томе и само ово министарство, а трулеж ће касније и сам пробити на вијело.

— ЦЕТИЊЕ, 9. Децембра. — У прошлу Сриједу прослављен је на Цетињу пнедан Н. Св. кнеза Николе I. У очи Николина дне била је сва варош лијепо осветљена, а појичка багда свирала је пред кнежевјем двором. На сами Николин дан било је у обично вријеме свечано богослужење, које је служно пресвештени митрополит г. Иларион са овдашњијем свештенством. По служби ишло се у двор, гдје је Н. Св. кнез примао честитање. При изласку из цркве поздрављена је Н. Свјетлост кнез пуцњавом топова а војничка багда дочекала га је пред двором, те је свирала за вријеме честитања као и за вријеме обједа. У вече је опет била у двору сјајна забава.

— У прошлу Недјелу дошло је на Цетиње г. Јован и, руски консул из Дубровника, са својом госпоњом и пробаи ће овдје неко вријеме.

— Из Црмнице нам јављају, да је 21. Новембра био на Виру збор свију учитеља црмничкога округа, и то: Јован Бакић, учитељ у Лимјане, Марко Драговић, учитељ III. и IV. разреда у Брчелима, Лука Вукосавовић, учитељ сотоновици, Мићо Улићевић, уч. дупиоци, Нико Јовановић учитељ I. и II. разреда у Брчелима, Јован Перазић уч. у Бољевиће, Јован Павлићевић, уч. главодолски и Илија Јовановић, учитељ подгорски.

На овоме збору учитељи су се договарали шта ће и како ће предавати, да би тако у свијема шкoлача било предавање не једнако рас-

пореду. Збор је послао своје рјешење главноме надзорнику школа г. Шп. Ковачевићу на Цетињу на одобрење.

Дописник нам јавља на пошлетику, да су све школе у Црничком округу у врло добром реду, да општинске старешине ревностно настоје око школа, а и сам народ да врло радо шаље дјецу у школу.

Н О В О С Т И.

— Црногорски поштапски уговор са Аустро-Угарском предложен је угарском сабору.

— Из Рушчука јављају, да је у Бугарској јако узрујано. Турски фанатизам не да се спосити, те је и сада дао повода једноме сукобу између Бугара и Турака, у којем је пало преко 30 рањенијех, а колико мртвијех не зна се. У самоме Рушчуку пред коначком валјним пађен је једно јутро један Бугарин убијен.

— Размирица грчко-бугарска постаје све опаснија. С обје стране почиње се све отвореније говорити, да та размирица није црвена, него чисто политична. На ту изјаву, коју су грчки листови прво учинили, одговара бугарски лист „Слобода“, да се на тај начин Бугари и Грци не могу „саборисањем“ расправити, него једино мачем.

— Буџет Русије за идну годину показао је 37 и по милиона рубаља сувишка преко свију расхода.

Р А З Л И Ч Н О С Т И.

(Убиство) се врло ријетко догађа у Црној Гори. Управо човјек се мора дивити какав је данас ред, каква сигурност имања и живота у Црној Гори, а кад се сјети, како је било првије 15—20 година. Но по несрећи ипак се прошлених дана догодило једно убиство у Црнци. Два брата Мартићића из Вјелопавлића поћерају своје браве, да их у Бар продаду. У Суторману омркну и остану да ноће. Један оде у Бар, да тражи трговца, а други, Глигор, остане са једним момчетом код браве. Пред зору дође Перо и Бура Томов из Лимјана, да украду којег браве. Глигор их поћера и као да их поплаши овали пушку више њих. Бура паше у то на земљу, као да се заклопи, а Перо мислећи, да му је брат поћинуо, потегне пушку и убије Глигора. З. твјем обојица побјегну. Људи се одмах искупе и пошле по официра Марка Тушова, који одмах скупи своје војнике, не би ли убице ухватили, али доцне, јер они већ умакоше. Официр пошле одмах по главаре: г. г. Рада Пламенца командира, сердара Јока Војводића, пона Сава Пламенца и Рада Перова Вуксановића, подкомандира, те они започну испит. Григор је још могао говорити, јер је тек пред подне умро, те рече, да није познао убицу, али да мисли, да је био баш Црногорац, и исприча, како се све догодило. Рече, да је могао и он њега убити али да му се чинаше гријога убити човјека за ништа. Сад постаје врло интересантан случај како се дознао убица. Врх ране Глигореве пађе се парче карте, с којом је убица био напунио пушку. Карта је била истина опаљена, али се могаху њека писмена познати. Г. командир Раде познаде, да је то од ђачкога „прописа“, те он одмах пошле по учитеља, не би ли он познао чији је рукопис. И учитељ познаде руку једнога свог ђака. Позову тога ђака, који доиста рече да је то од његова прописа, да му је њеки дан Перо Томов искао мало карте да напуни пушку и да му је он дао. И на основу тога одмах ухватите и затворе Перо и Бура Томова те их узму на испит, гдје све признаду. Обојица су допраћени на Цетиње у тавницу, гдје их праведна казна веће мимовић.

Доиста чудан случај, који откри зликовце и г. командир Раде Пламенца заслужује хвалу ради своје развијено обазривости.

Господину Л. А. Томановићу
правнику у Грац.

Истина да је црједој Боки и Далмацији познато, да је општина Ерцег-Новска била вазда као и данас између првијех, која је свагда бранила своја права, и која није понуштала ниједној влади, па ни у вријеме највећег апсолутизма, а још мање ишла кому на руку.

Али ипак моја је света дужност била, као општинара и као тајника Ерцег-Новске општине,

да одговорим на допис из Боке у 35 бр. „Црногорца“, и да одбијем од општине онакова постварања и клевете.

Саде пак, кад лично познајем г. писца оног дописа и кад сам прочитао његову језгровиту „мимогред“ написану обрапу у 43. бр. „Црногорца“, држим да ми вије вужно даље говорити, будући да он није ни покушао опрорврити оне моје наводе, које сам из избора поцрпио, него истиче неке родољубље; зато доста је кад кажем: да не треба мјешати родољубље са користољубљем.

У осталом мислим да ћете и ви, господине, у срду признати, да је општина имала право стати једном на пут, да се не троши народне благо у залуд, па ма било и под видом родољубља!—

У Ерцег-Новом 4 Децембра 1872.

Јово Накићеновић.

О Д Г О В О Р

Дописнику из Боке „Народнога Листа“

У броју 27. „Народнога Листа“ изије допис из Боке под датом 25. студен. у ком пезнам или мораш облакнвати безстидну пезналицу, која бунца о стварима, у које се не разумје, или мораш презирати његово цезаљадство, кад не смије да изије с именом и тако напада на нас пребадујући нам кривице о којима ни сањали нијесмо. Доље образину, дописниче, пак ћемо се разговарати, међутим ми износимо свијету на видик ове истине.

Учитељ Бркановић не поучава дјецу у свим предметима, талијанским језиком, већ он само, осим језика талијанског предаје рачуницу, и то на српском језику, као што се може освједочити ко год хоће. У предавању давле рачунице ни говора нема о талијанском језику, а и саму Граматику талијанску предаје на српском језику, као што свједоче књиге ученика, у које они пишу речену Граматику. Давле ево колико је истица да он поучава дјецу у свим предметима талијанским језиком, дочим он предава само два предмета, и у том се служи српским језиком као науковним.

Немој лити Крокодилове сузе јадни дописниче, над редом у Благод. Заводу; јер су твоје сузе излишне и сумњиве. Али опет, кад си се томе научно док си био забријане главе у каквом самостану, те незнаш шта боље чинити већ кукати, ми ти праштамо и правдамо те, а што је још више, ево нас да те тјешимо. Дјецу се тачно предава 20 сати недјелно, и то сједећи предмети: Катихисис, српски и талијански језик, појесница српска, свијетска, и наравна географија, аритметика, алгебра, и геометрија, и нека се слободно свјести тко хоће да ли је и кад један од нас изостао из свог предавања и да ли је и пајмања сметња била у предавању. Што се надзора тиче, ми смо они, који баш желимо да се што строжи надзор уведи, а о том свједочи спис који смо оправили управитељству општинском у Ерцег Нови под бројем 2, у ком се својевољно стављамо у истражно стање, услед дописа „Н. Л.“ Ето колико се бојимо за своје дјеловање.

Дописник „Н. Л.“ нас објећује, да презиремо пучке учионе, али није тако. Ми изјављујемо свечано, не учионе, већ да презиремо оне пецретне учитеље, који не знају вршити своју дужност, који кроз четири године, нијесу кадри научити дјецу ни читати ни писати тачно, као што ћемо доказати, ко би желио о том се увјерити и доћи да преслуша ученике који су ове године ступили у завод. Како да не презиремо оног несретног учитеља који кроз четири године, није научно дјецу ни шта је број? Како да не презиремо оног несретног учитеља, који је за плату учио четврти разред, и обвезао се да ће дјецу учити и талијанском језику, а кад тамо при опитном испиту дјеца не знају не само мијењање чланка и, већ не знају ни казати шта је у граматици талијанској и?

Не тужимо се ми на народне учионе општине ерцег-новској, већ је молимо да позове на ред учитеља основне учионе, ког се дјеца одликују са пезнањем најпростијих ствари.

Доље давле образину дописниче, ако се желиш још надмудривати, јер знај да долге вољпи нијесмо препрати се са макавијем.

Сад неколико искрени ријечи попу Миховилу Павловићу као управитељу Н. Л. Ви ете, господине, стално увјерени да један уредник

прима на себе сву моралну одговорност за оне чланке и дописе за које не учини противну изјаву, те по томе ми би ове ријечи морали упрвити г. Вјанкину као уреднику пошто знам да је са вањим знањем и допуштењем увршћен речени допис, то се обраћамо Вама са изјавом да ништа општега пезамо, пити смо ивад имали са странком италијанском, јер је нас Српкиња родила и српским нас млеком задојила; свагда смо љубили, љубимо и љубићемо наш народ и милу нашу народност. Ако ико, заиста Ви Оче Миховиле, вијесте прмали права посумњати о вањим политичким пазорима, јер ми оба, док смо били као ученици у Задру, кад вас је год 67. ондашња већина истиспула из сабора далматинског, подписали смо се на адресу повјерења, која је управљена била, од ученика задарске гимназије г. Пучићу, адреса која је у ствари намјењена била вама господине. Знајте и то да један од првијех покретача идеје те, да вам се пошле адреса, био је баш један од подписати, кога сад ви, због тога, што савјестно дужност своју извршава, у вањем листу талијанском називате. Ви сте господине, у прилици, извјестити се дали је тако. Знајте и то да ми свагда остајемо вјерни програму, ког смо потписали, у адреси, а то смо вам кадри доказати са пошљим изјавама, које смо, по слабијим вањим силама пуштали по јавним листовима. Најпосле ћемо закључити са једном молбом, т. ј. да имате опрез на дописнике, који немвајући довољно снаге ни свјести да искажу јавно, своје хуле жеље, служе се са копреном пезименованог.

У Србини, 24. Новембра 1872.

Стефо Мрђен.

Станко Бркановић.

О Г Л А С И.

„НАНЧЕВАЦ“

календар за народ
за 1873. год.

Што га штампарија Јовановића и Павловића издаје, изишао је баш сада из штампе и може се

по 30 пов.

у свима књижарама и код познатих родољуба добити. На 10 комада дајемо 1 на дар, а књижарама обичан књижарски рабат. Парубини пека се поштапском картом на нас упуте, а пошљике шаљемо с платом у паточ (per Nachnahme.)

Пашчево, 18. новембра 1872.

Књижара браће Јовановића.

(4—1)

Досадања кафана на мору у петалишту саовим је из нова уређена и украшена; сумње је уз исту отворен врло удобан гостилни, у којем се у свако доба може добити најбољијех јела и пића са уљудном и брзом послугом и цијеном умјереном.

Препоручујем се опште поштованој публици, нарочито г. г. официрима војничке посаде и путницима.

У Котору, 23. Новембра 1872.

(6—3)

Лазар Јовановић.

ТАЈНЕ БОЛЕСТИ

ИМПОТЕНЦИЈУ
(Ослабљену мушку снагу).

лијечи темељно и јамчи за сјајни и трајни успјех

ДР. МОРИЦ ХАНДЛЕР,

доктор медицине и хирургије, магистар бабичлука и очнијех болести.

Ординира сваки дан: од 11 с. до 1 с.

прије подне и од 3 до 5 сат. по подне.

Станује у Пешти, Leopoldstadt, Palatin-

gasse N.о 13, 1 stock N.о 14.

На писма с приложеном наградом одговара одмах.

На захтјевање прима болнице и у посебнијем часовима.

(20—3)